

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШДА ҲУДУДИЙ ЧОРА-ТАДБИРЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ДОЛЗАРБЛИГИ

Турсунбеков Худайберди

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси

“Коррупцияга қарши курашиш” йўналиши

магистратура тингловчиси

АННОТАЦИЯ

Мақола коррупцияга қарши курашишда ҳудудий чора-тадбирларни амалга ошириш долзарблигининг айрим жиҳатлари таҳлил қилинган.

***Калит сўзлар:** коррупцияга қарши курашишнинг ҳуқуқий механизмлари, коррупцияга қарши курашиш, ҳудудий чора-тадбирлар, коррупциявий омиллар.*

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются некоторые аспекты актуальности реализации территориальных мер в борьбе с коррупцией.

***Ключевые слова:** Правовые основы борьбы с коррупцией, борьба с коррупцией, региональные меры, коррупциогенные факторы.*

ABSTRACT

The article analyzes some aspects of the relevance of the implementation of territorial measures in the fight against corruption.

***Keywords:** legal basis of the fight against corruption, fight against corruption, regional measures, corruption factors.*

КИРИШ

Мустақилликнинг илк кунларидан бошлаб мамлакатимизда демократик ҳуқуқий давлат ва кучли фуқаролик жамияти қуришнинг умумий стратегиясини амалга ошириш доирасида қонун устуворлигини таъминлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш юзасидан қатор чора-тадбирлар изчил амалга ошириб келинмоқда. Тарихан қисқа давр ичида мамлакатда қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни таъминлашнинг институционал ва ҳуқуқий асослари шакллантирилди, коррупцияга қарши курашишнинг самарали тизими яратилди.

Мазкур йўналишдаги ислоҳотларни амалга ошириш давомида миллий қонунларга халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган нормаларини имплементация қилиш масаласига алоҳида эътибор берилди.

Хусусан, 2008 йилда қабул қилинган “Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Коррупцияга қарши конвенциясига (Нью-Йорк, 2003 йил 31 октябрь) Ўзбекистон Республикасининг қўшилиши тўғрисида»ги Қонуни қабул қилинди¹, 2010 йилда Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти Коррупцияга қарши курашиш тармоғининг Истамбул ҳаракат режасига қўшилди².

Турли мамлакатларда давлат бошқарувида коррупцияга қарши курашнинг турли йўллари мавжуд. Коррупцияга қарши курашининг нафақат кураш усуллари ва унга ажратилаётган маблағлар, балки бу соҳадаги халқаро ҳамкорлик даражаси ҳам фарқ қилади. Коррупцияга қарши кураш дастурларини амалга оширишда юзага келадиган қийинчиликларга қарамай, аксарият давлатларнинг раҳбарлари халқаро ҳамкорлик зарурлигини тан оладилар ва унда иштирок этишга тайёрлар. БМТнинг собиқ Бош қотиби Пан Ги Мун Халқаро коррупцияга қарши кураш кунини муносабати билан 2012 йилнинг 9 декабрь кунини ўз мурожаатида³ коррупциянинг мамлакатларнинг иқтисодиёти ва жамияти учун аянчли қобатларига урғу қаратди.

Бош қотибнинг қайд этишича: “Коррупция ҳаражатлари бу нафақат растрата қилинган ёки ўзлаштирилган миллиардлаб доллар миқдоридаги давлат маблағлари, балки бу маблағлар ҳисобидан қурилиши зарур бўлган ҳамда оилалар ва жамиятнинг тақдирини ўзгартириш мумкин бўлган шифохоналар, мактаблар, тоза ичимлик сув таъминоти иншоотлари, йўллар ва кўприклар мавжуд эмаслигида яққол намоён бўлади. Шунингдек, Пак Ги Мун коррупциянинг сайёрамиз экологияси учун олиб келадиган таҳдидларни таъкидлади. Хусусан, “пора ва пора эвазига оғдириб олиш ҳисобига чиқиндиларни ноқонуний ташлаб юборишга, шунингдек, “яшил” стандартларга жавоб бермайдиган завод ва фабрикалар қурилишига олиб келмоқда”.

Ўз сўзида Пак Ги Мун БМТ ма’мурий раҳбари “Коррупция бу муқаррар ҳодиса эмас. Бу нодемократик озчиликнинг очкўзлиги маҳсули ва кўпчиликнинг орзу-умидларини оёқости қилиш оқибати”. У халқаро ҳамжамиятни “коррупция фош қилинадиган ва рад этиладиган, ҳалоллик тамойиллари риоя этиладиган ва миллионлаб одамларнинг орзу-умидларини рўёбга чиқариш учун шароит яратилган барқарор келажак сари ҳаракат

¹ <http://lex.uz/uz/docs/1369505>

² <https://minjust.uz/ru/press-center/news/8246/?print=Y>

³ <https://www.vesti.ru/article/1876461>

қилишга чақирди. Унинг қайд этишича, “Ҳукуматлар чора-тадбирларни кўриши, фуқаролар эса уларни қўллаб-қувватлаши керак”.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг лавозимга киришини тантанали маросимга бағишланган Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисидаги нутқида⁴ коррупцияга қарши курашини, унинг сабаб ва шарт-шароитларини олдини олиш масаласига алоҳида тўхталиб ўтдилар.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Сўнгги йилларда мамлакатимизда коррупцияга қарши самарали курашни ташкил этиш ва унинг олдини олиш борасида кенг қўламли ислохотлар олиб борилди. Коррупцияга қарши курашининг ҳуқуқий механизмларини такомиллаштиришга қаратилган бир қатор муҳим норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, масалан янги таҳрирдаги Бюджет ва Божхона кодекслари, “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”, “Ижтимоий шериклик тўғрисида”ги, “Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиқлиги тўғрисида”ги, “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги, “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги, “Давлат харидлари тўғрисида”, “Жамоатчилик назорати тўғрисида”, “Парламент назорати тўғрисида”, “Ички ишлар органлари тўғрисида”ги ва бошқа кўплаб қонун қабул қилинди.

Иқтисодиётни эркинлаштириш, ишчанлик муҳитини яхшилаш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик учун қулай шароитлар яратиш, маъмурий тўсиқларни бартараф этиш ҳамда лицензиялаш ва рухсат бериш тартиб-таомилларини соддалаштириш, давлат харидлари механизмларини такомиллаштириш, давлат хизматчиларининг одоб-ахлоқ қоидаларини тасдиқлашга доир бир қатор чора-тадбирлар амалга оширилди.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида “Жамият ривожига ғов бўлаётган яна бир иллат – бу коррупция балосидир. Бундай хатарга қарши курашиш мақсадида яқинда Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилиниб, Сенатга юборилган “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги қонунни тезроқ амалиётга жорий этиш чора-тадбирларини кўришимиз лозим”⁵ – деб таъкидлаган эдилар.

⁴ Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси асосида демократик ислохотлар йўлини қатъий давом эттирамиз.

<https://president.uz/uz/lists/view/4743>

⁵ “Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови” номли маъруза, 08.12.2016 йил, <https://president.uz/uz/lists/view/108>

Айнан Ўзбекистон Республикаси Президентининг ташаббуси билан⁶ 2017 йилда “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинди.

Мазкур Қонун коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги ҳуқуқий муносабатларни тўлиқ қонуний тартибга солишга, давлат органлари, ташкилотлар ҳамда фуқаролик жамияти институтлари томонидан амалга оширилаётган коррупцияга қарши қаратилган чора-тадбирлар самарадорлигини оширишга, шунингдек коррупцияни ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларидан тўлиқ бартараф этишга, фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтириш орқали жамиятда коррупциянинг ҳар қандай кўринишларига тоқат қилмаслик муҳитини яратишга қаратилган.

Қонунда коррупцияга қарши курашишнинг асосий принциплари ҳамда бу борадаги давлат сиёсатининг муҳим йўналишлари, ваколатли органлар тизими, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари, фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситалари ва фуқароларнинг мазкур соҳадаги иштироки, шунингдек халқаро ҳамкорлик мустаҳкамланган.

“Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуннинг қабул қилиниши фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликлари ҳимоя қилинишини таъминлашнинг қўшимча ҳуқуқий кафолатларини яратиш, хусусий мулк ҳуқуқига ғайриқонуний тажовузларни, тадбиркорлик субъектларининг фаолиятига асоссиз аралашувларни чеклашга кўмаклашади ва натижада ишчанлик фаоллиги ўсишига ҳамда мамлакатнинг инвестициявий жозибadorлиги оширади.

Қонун қабул қилинганидан сўнг унинг ижроси юзасидан бир нечта коррупцияга қарши курашиш бўйича Давлат дастурлари тасдиқланиб амалга оширилди, бу борада давлат сиёсатини шакллантириш ва амалга ошириш учун масъул бўлган махсус ваколатли давлат органи – Коррупцияга қарши курашиш агентлиги, Ўзбекистон Республикаси коррупцияга қарши курашиш миллий кенгаши ва унинг ҳудудий кенгашлари ташкил этилди.

Ушбу ислохотларнинг мантикий давоми сифатида Президентимиз ташаббуси билан коррупцияга қарши курашиш бўйича узоқ муддатли давлат сиёсатини белгилаб берадиган Коррупцияга қарши курашиш миллий стратегияси лойиҳаси ишлаб чиқилмоқда.

Хусусан, Президент Ш.Мирзиёевнинг 2020 йил 7 декабрь куни Ўзбекистон халқига йўллаган байрам табригида⁷ тараққиёт кушандаси бўлган

⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни лойиҳасини киритиш ҳақида қонунчилик ташаббуси, 14.10.2016 йил, <https://president.uz/uz/lists/view/85>

⁷ <https://president.uz/uz/lists/view/3990>

коррупциянинг олдини олиш ва унга қарши курашишнинг таъсирчан механизмларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш лозимлиги, сўнгги икки йилда ноқонуний хатти-ҳаракати билан давлатга 2 триллион сўм зарар етказган 1986 нафар мансабдор шахс коррупцияга оид жиноятлари учун жиноий жавобгарликка тортилгани бу масала нақадар долзарб эканини кўрсатишини таъкидлаб, мазкур йўналишдаги ишларни тизимли ва комплекс давом эттириш учун **2021-2025 йилларга мўлжалланган Коррупцияга қарши курашиш миллий стратегияси** устида иш олиб борилаётгани ҳамда бу масала биз учун ўта муҳим ва устувор вазифа бўлиб қолишини, чунки коррупция – бу давлатимизни ич-ичидан емириб, миллий хавфсизлигимизга раҳна соладиган ғоят хатарли таҳдид ва унга қарши мурасасиз кураш олиб бориш – барчамизнинг бурчимиздир деб, маълум қилдилар.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг ўз лавозимига киришишига бағишлаб, 2021 йил 6 ноябрь куни бўлиб ўтган тантанали маросимда ⁸ сўзлаган нутқида “Коррупцияга барҳам беришга давлат ва жамиятнинг барча куч ва воситалари сафарбар этилади. Бунда айбдорларни ҳуқуқий жавобгарликка тортиш билан чекланиб қолмасдан, коррупциянинг сабабларини олдиндан бартараф этиш чоралари кўрилади”, деб таъкидлаган эдилар.

Коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги давлат сиёсати давлат дастурлари ва бошқа дастурлар асосида амалга оширилади⁹. Ушбу дастурлар қонуннинг қоидалари самарали ижро этилишини таъминлаш, коррупциянинг ҳолати ҳамда тенденцияларидан келиб чиққан ҳолда коррупцияга қарши курашиш бўйича комплекс ва тизимли чора-тадбирлар кўриш мақсадида ишлаб чиқилиши ҳамда амалга оширилиши белгиланган ¹⁰. Ушбу Қонуннинг 5-моддасида коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари белгилаб берилган.

Мазкур қонундан келиб чиқиб, ҳозирга қадар Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармон ва қарорлари билан бир қатор коррупцияга қарши курашиш ва уни олдини олишга қаратилган Давлат дастурлари тасдиқланган ва тизимли равишда амалга ошириб келинмоқда.

Шу каби, Президентнинг фармонлари билан 2017-2021 йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасини Ривожлантиришнинг бешта устувор

⁸ Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришди.

<https://president.uz/uz/lists/view/4742>

⁹ “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонунининг 6-моддаси.

¹⁰ <http://lex.uz/docs/3088008>

йўналиши бўйича барча “Ҳаракатлар стратегия”лари ҳамда 2022 йилдаги фармони билан “Тараққиёт стратегияси”да ҳам коррупцияга қарши курашиш алоҳида йўналиши сифатида белгилаб келинмоқда.

Юқоридаги қонун, Давлат дастурлари ва бошқа дастурлар асосида Коррупцияга қарши курашиш миллий кенгаши томонидан йиллик ва ярим йиллик иш режалари ишлаб чиқилмоқда.

Шу билан бирга барча давлат бошқаруви органлари ва маҳаллий ижро ҳокимияти органлари, ҳудудий кенгашлар ўз тизими ва ҳудудида коррупцияни олдини олишга қаратилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиб, амалга оширади.

Қайд этилган масала бир қарашда ҳаммаси яхши де кўринади. Бироқ, ҳаммаси ҳам амалиётда коррупцияни самарали бартараф этилишини имконини бермайди.

Хусусан, Давлат дастурлари ва унинг асосида соҳа ва тизимлар ўртасида, шунингдек ҳудудий дастурларни халқаро стандартлар ва хорижий илғор амалиёт орқали ишлаб чиқишнинг узлуксиз механизми мавжуд эмас, бунда энг асосийси қайси маълумотлар асосида энг яхши самара берадиган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш, уни амалга ошириш, мониторинг ва назоратини амалга ошириш ва яқунда жобий натижага эришиш бўйича зарур бўлган услубиётлар мавжуд эмас. Бу ўз навбатида яқунда бирор бир самарали натижага эришишга салбий тўсиқ бўлиб хизмат қилмоқда.

Тадқиқот мавзуси доирасида гарчи фақат Тошкент вилоятда ҳудудий чора-тадбирларга эътибор қаратилган бўлсада, бироқ унинг келиб чиқиш манбаси бўлган коррупцияга қарши курашиш бўйича давлат сиёсати, қабул қилинаётган Давлат дастурлари ва бошқа дастурларнинг илмий нуқтаи назардан тўғри тузилганлигини ҳам кўриб чиқиш зарурати мавжуд.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб шуни таъкидлаш ўринлики, жойларда самарадор ва аниқ натижаларга қаратилган ҳудудий дастурларни ишлаб чиқишда бир қатор бошқа муаммоларни учратиш мумкин. Бунга ҳудудий дастурларни ишлаб чиқишда аввало мувофиқлаштириш ишларининг сустлиги, идоралараро ҳамкорликнинг етарли эмаслиги, маҳаллий даражада коррупциявий хавф-хатарларни баҳолашга қаратилган тадқиқот ва таҳлилларнинг мавжуд эмаслиги ёки уларга асосланмаганлиги, масъул идораларнинг бу борадаги фаолияти ёпиқ ва шаффоф эмаслиги, жамоатчилик фаоллигининг пастлиги ва бошқа қатор муаммоларни қайд этиш мумкин.

REFERENCES

1. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси асосида демократик ислохотлар йўлини қатъий давом эттирамиз.
2. <https://president.uz/uz/lists/view/4743>
3. “Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови” номли маъруза, 08.12.2016 йил, <https://president.uz/uz/lists/view/108>
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни лойиҳасини киритиш ҳақида қонунчилик ташаббуси, 14.10.2016 йил, <https://president.uz/uz/lists/view/85>
5. <https://president.uz/uz/lists/view/3990>
Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимига киришди. <https://president.uz/uz/lists/view/4742>
6. “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонунининг 6-моддаси. <http://lex.uz/docs/3088008>
7. Исмаилов Б.И., Насриев И.И.- Коррупцияга қарши курашиш бўйича идоравий чора-тадбирларнинг самарадорлигини ошириш масалалари // Ўқув-услубий кўлланма.-Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси, Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши Судьялар олий мактаби. 2020.-452 б.
8. Исмаилов Б.И. - Этические стандарты государственной службы в Республике Узбекистан и зарубежных странах. Методическое пособие.-Т.: Академия Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан. 2019.-247 с.
9. Исмаилов Б.И.- Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизими ривожланиши // Монография.-Т.: Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси Академияси Коррупцияга қарши курашиш илмий таълим маркази, ЮМОМ. 2020.-170 б.
10. Исмаилов Б.И. - Институционализация национальных систем противодействия коррупции // Учебное пособие. -Т. Академия Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан, ЦПКЮ, 2019. -233с.
11. <http://lex.uz/uz/docs/1369505>
12. <https://minjust.uz/ru/press-center/news/8246/?print=Y>
13. <https://www.vesti.ru/article/1876461>